

ҒЫЛЫМДАР ПРОБЛЕМАЛАРЫ ПРОБЛЕМЫ ПОЛИТИЧЕСКОЙ НАУКИ PROBLEMS OF POLITICAL SCIENCE

SRSTI 11.01.39

<https://doi.org/10.51889/2021-2.1728-8940.01>

Б.А. Габдулина¹, М.М. Ықылас^{2*}

¹ тарих ғылымының кандидаты, ассоц.профессор

² докторант

^{1,2} Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті

Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан

ҚАЗАҚСТАННЫҢ ОҢТҮСТІК ӨНІРЛЕРІНЕН СОЛТҮСТІК АЙМАҚТАРҒА ҚОНЫС АУДАРУДЫҢ САЯСИ АСПЕКТІЛЕРІ

Аңдатпа

Кәзіргі кезде елімізде демографиялық дисбаланс қалыптасып, күшеюде. Статистикалық деректерге сәйкес, солтүстік өңірлерде (Солтүстік Қазақстан, Павлодар, Қостанай облыстары) халық саны (барлығы шамамен 2,2 млн. адам), орналасу тығыздығы 6,8 млн. адам тұратын оңтүстік өңірлермен (Оңтүстік Қазақстан, Жамбыл, Қызылорда, Алматы облыстары) салыстырғанда, едәуір аз.

Болжамды деректер бойынша, 2050 жылға қарай солтүстік өңірлердің халқы 0,9 млн. адамға азаюы, ал оңтүстік өңірлердегі халықтың 5,2 млн. адамға артуы мүмкін. Оңтүстік өңірлерде халықтың орналасу тығыздығы солтүстік өңірлердің тиісті көрсеткішінен 4 есе асатын болады. Осы дисбалансты қалпына келтіру іс-шараларының бірі ретінде оңтүстік өңірлерден солтүстік аймаққа халықты өз еркімен орналастырудың мемлекеттік бағдарламасы жұмыс істей бастады. Солтүстікке көшіп барғандар үшін біраз жағдай жасалған, түрлі жеңілдіктер, материалдық стимулдар бар. Бірақ бұл бағдарламаның жақсы жақтарымен қоса, түзетілуі тиіс кемшін тұстары да айтылып жүр. Ол кемшіліктерді қалай түзеуге болады? Мақалада осы сұраққа жауап іздеп көреді.

Түйін сөздер: ішкі көші-қон, миграция проблемалары, «Серпін» бағдарламасы, халықтың әлеуметтік-экономикалық әл-ауқаты, баспанамен қамту, еңбек нарығы.

Габдулина Б.А.¹, Ықылас М.М.^{2*}

¹ кандидат исторических наук, ассоц. профессор

² докторант

^{1,2} Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева

г. Нур-Сұлтан, Казахстан

ПОЛИТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПЕРЕСЕЛЕНИЯ ОТ ЮЖНЫХ РЕГИОНОВ В СЕВЕРНЫЕ ОБЛАСТИ КАЗАХСТАНА

Аннотация

В настоящее время в стране развивается демографический дисбаланс. По статистике в северных регионах (СКО, Павлодарская, Костанайская области) проживает население (всего около 2,2 млн человек), плотность расселения составляет 6,8 млн человек, по сравнению с южными регионами (ЮКО, Жамбылская, Кызылординская, Алматинская области). По прогнозам, к 2050 году население северных регионов уменьшится на 0,9 млн человек, а население южных регионов возрастет на 5,2, млн человек. Плотность населения в южных регионах будет в 4 раза выше, чем в северных. В качестве одной из мер по восстановлению этого дисбаланса была запущена государственная программа добровольного переселения населения из южных регионов в северные. В рамках этой программы для тех, кто переезжает в северные регионы созданы условия, есть различные льготы и материальные вознаграждения. Но, имея существенные преимущества, у этой программы есть и недостатки. Как их исправить? Что делается для этого? В статье попытаемся искать ответы на эти вопросы.

Ключевые слова: внутренняя миграция, проблемы миграции, программа «Серпін», социально-экономическое самочувствие населения, обеспечение жильем, рынок труда.

B.Gabdulina¹, M.Ykylas^{2*}

¹ Candidate of Historical Sciences, Associate Professor

² Doctoral Student

^{1,2} L.N. Gumilyov Eurasian National University

Nur-Sultan, Kazakhstan

POLITICAL ASPECTS OF RESETTLEMENT FROM THE SOUTHERN REGIONS TO THE NORTHERN REGION OF KAZAKHSTAN

Abstract

Currently, the country is developing a demographic imbalance. According to statistics, the Northern regions (North Kazakhstan, Pavlodar, and Kostanay regions) have a population of about 2.2 million people, and the population density is 6.8 million people, compared to the southern regions (South Kazakhstan, Zhambyl, Kyzylorda, and Almaty regions). By 2050, the population of the Northern regions is projected to decrease by 0.9 million people, while the population of the southern regions will increase by 5.2 million people. The population density in the southern regions will be 4 times higher than in the Northern ones. As one of the measures to restore this imbalance, the state program of voluntary relocation of the population from the southern regions to the Northern ones was launched. Under this program, conditions are created for those who move to the Northern regions, there are various benefits and material rewards. But while this program has significant advantages, it also has disadvantages. How do I fix them? What is being done for this purpose? In this article, we will try to find answers to these questions.

Keywords: internal migration, migration problems, «Serpin» program, socio-economic well-being of the population, housing provision, labor market.

Мақалада көтерілген зерттеу тақырыбы – соңғы жылдары еліміздің солтүстік аймақ-тарында кеңінен көрініс тапқан жаппай көші-қон процесін тоқтатуға бағытталған жұмыстарды саралауға байланысты. Қолға алынған іс-шаралардың тиімділігі көрініп тұрса да, нәтижесі мен оның дәріптелуі тиісті деңгейде емес екені көңілді алаңдатады. Осыған байланысты мақаланың негізгі мақсаты - жұмысқа қабілетті халық саны азайған солтүстік өңірлердің тұрғындарын халқы тығыз орналасқан оңтүстік аймақтардан еріктілерді көшіру арқылы көбейту жолдарына сараптама жасап, ол жұмыстардың барысын бағалап, тиімді жағы мен кемшіліктерін салыстыру, кемшіліктерін жою жолдарын қарастыру.

Зерттеудің негізгі әдісі – салыстырмалы түрде деректерді келтіре отырып, сараптама жасау. Ол үшін ҚР Ұлттық статистика бюросының деректеріне, көші-қон бағдарламасына өзіндік талдау жасап жүрген еріктілердің (Шымкент қаласы әкімінің кеңесшісі Өмір Шыныбекұлы, т.б.) интервьюлерінде, ҚР Сенаты депутаттарының (сенатор О.Булавкина, сенатор А.Қапбарова) сауалдарында көрсетілген мәліметтерге сараптама (қайталама талдау) жүргізілді.

Көрнекілік сурет (интернеттен алынды)

Кіріспе. Өткен ғасырдың 90-жылдарынан бастап жаһандық өзгерістер уақыты басталды. Әлемдік дамудың барлық саласын қамтыған бұл өзгерістер адамзат үшін небір жаңалық алып келді. Жаңалыққа толы жаңашылдықпен қатар, адамзат алдына небір мәселелерді қойды. Технологиялық даму цифрландыру саласын дамытуға мәжбүрлесе, осы сандық дамумен әлеуметтік дамуымыз бірге үндесе алмай жатқан жайы да бар. Барлық сала үндесе дамымаған соң, мемлекеттің қауіпсіз даму жолында да өзіндік сынақтар шығуда.

Ел қауіпсіздігін сақтаумен қатар, оның стратегиялық бағыт-бағдарын жүзеге асыру үшін қажетті іс-шаралар ауқымы өте кең. Соның бірі – шекаралық аймақтар қауіпсіздігін қамтамасыз ету – ондағы тұрғындар санын азайтпау, шекаралық елдімекендердің босап қалмауының алдын алу шаралары. Бұл бағытта мемлекеттік деңгейде жұмыстар істеліп жатқанына қарамастан, қолданған шаралар әлі тиісті нәтиже бермей отыр. Цифрларды сөйлетсек.

Талдау. ҚР Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігі Ұлттық статистика бюросының деректеріне сәйкес, Солтүстік Қазақстан облысында жаңа туғандарға қарағанда, қайтыс болғандар саны көп. 2020 жылдың алғашқы 9 айы ішінде облыс тұрғындарының саны үш мыңнан астам адамға кеміген [1].

Қазақстан Республикасы
Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігі
Ұлттық статистика бюросы

Қазақстан Республикасындағы ішкі көші-қоның айырымы*									
	2020								
	қаңтар	ақпан	наурыз	сәуір	мамыр	маусым	шілде	тамыз	қыркүйек
Барлық халық									
Ақмола	-517	-264	-327	-26	-164	-588	-353	-396	-403
Ақтөбе	43	38	-102	-8	80	-95	-80	-49	-50
Алматы	-1 270	-1 593	-1 152	-63	273	-2 730	-2 061	-2 233	-1 461
Атырау	-76	-97	-6	-8	-88	-168	-163	-201	-155
Батыс Қазақстан	-150	-146	-114	-6	-58	-268	-75	-190	-177
Жамбыл	-1 024	-1 214	-669	-34	-391	-1 129	-757	-690	-1 147
Қарағанды	-476	-377	-329	-37	-72	-740	-507	-533	-629
Қостанай	-218	-254	-109	5	-145	-289	-30	-291	-256
Қызылорда	-476	-480	-265	-29	-313	-383	-342	-575	-477
Маңғыстау	229	26	49	-7	65	-63	-265	117	125
Павлодар	-199	-95	-135	-12	40	-205	-107	-101	-191
Солтүстік Қазақстан	-346	-236	-130	-10	-20	-334	-30	-220	-250
Түркістан	-2 031	-1 826	-743	-39	931	-1 709	-1 609	-2 265	-2 848
Шығыс Қазақстан	-882	-820	-498	-39	-418	-882	-665	-810	-919
Нұр-Сұлтан қаласы	2 560	2 396	1 520	191	1 057	3 189	1 623	2 609	3 109
Алматы қаласы	3 718	3 963	2 621	102	188	5 790	4 343	4 770	4 189
Шымкент қаласы	1 115	979	389	20	-965	604	1 078	1 058	1 540

Ұлттық статистика бюросының деректері

Мәселен, 2018-2019 жылы және 2020 жылдың 9 айында СҚО облысына оңтүстік өңірлерден 5123 адам қоныс аударды, есесіне өңірден 10 мыңға жуық адам көшіп кеткен. Бес мың адамның өзі халықты оңтүстік өңірлерден солтүстікке қоныс аудару бағдарламасын пайдаланып көшкендер.

Алғашында (2015 жылы) жұмыс күші аз солтүстік өңірлерге халық тығыз орналасқан оңтүстік облыстардан халықты өз еркімен қоныстандыру, оларға жергілікті билік арқылы жағдай жасау бастамасы кәдімгідей-ақ қарқын алды. Көшіп келгендер тұрғын үймен қамтылып, жұмысқа қабілеттілері жұмыспен қамтылды. Өз кәсібін ашамын дегендерге де мүмкіндік берілді. Бағдарламаға қатысушыға және оның отбасының әрбір мүшесіне бір реттік 35 АЕК (102 095 теңге) мөлшерінде көшу үшін материалдық көмек беріледі. (Биылғы 1 сәуірден бастап бұл мөлшер 204 190 теңгеге дейін көтерілді - автор). Сондай-ақ коммуналдық төлемдерді және жалға алынған баспананың ақысын төлеу үшін 12 ай бойы ақшалай көмек көрсетіледі. Қалалық жерге қоныс аударғандарға 48 100 теңге төленсе, отбасы мүшелерінің саны 2-4 адам болса – 60 125 теңге, ал 5 немесе одан да көп болса – 72 150 теңге төлеу қарастырылған. Ауылдық жерге қоныс аударғандарға бір жыл бойы ай сайын 36 075 теңге беріліп отырады. Отбасы мүшелерінің саны екеуден төртеуге дейін болса 43 290 теңге, 5 не одан да көп болса – 50 505 теңге материалдық көмек көрсетіледі [2, б.3]. Ал бара сала баспана сатып алғысы келетіндер осы қаражаттың бір жылдық ақысын

бірден алып, үй сатып ала алады. Басты талап – отбасындағы кем дегенде бір адам жұмыспен қамтылуы керек. Бұл үшін жұмысты жергілікті билік, яғни елді мекендердегі жұмыспен қамту бөлімдеріне мамандығы бойынша жұмыс тауып беруін сұрап, өтініш жазу қажет.

Жергілікті атқарушы билік еңбек жасындағы бір азаматты жұмыспен қамтуға міндеттелген. Мамандығы жоқ отбасы мүшелеріне тегін орта кәсіби білім беріледі. Қоныс аударушылардың балалары болса, балабақшаға және мектепке кезексіз қабылданады. Сондай-ақ, мал және егін шаруашылығы бойынша өз кәсібін ашқысы келетін жандарға қалаған мөлшерде жер телімі Үкімет тарапынан тегін беріледі. Ал бизнес жоспар ұсынған азаматтарға 6 пайыздық төмен мөлшерлемен несиесі беріліп, «Бизнес бастау» бойынша тегін курстардан өтуге жолдама алады.

Сонымен қатар, «Серпін» бағдарламасы бойынша солтүстік өңірлердің жоғары оқу орындарында грантпен оқу мүмкіндігі қарастырылған. Осы орайда, бұған дейін бағдарлама аясында 5 627 жас солтүстіктегі оқу орындарында білім алған. Яғни, «Серпін» бағдарламасымен оңтүстіктен солтүстікке көшкендерге 79 мың теңге беріледі. Биылдың өзінде бұл бағдарламаға республикалық бюджеттен және жергілікті бюджеттерден қомақты қаражат қарастырылған.

Оңтүстік өңірлерден солтүстік аймақтарға көшуге осылайша ынталандыратын бағдарламаның тиімділігімен қатар, бұл бағдарламаның жетілдіретін тұстары да жетерлік. Статистикалық деректерге сәйкес, жоспар бойынша осы жылдың соңына дейін солтүстік облыстарға қоныс аударғандар саны 59 мың адамға жетуі тиіс.

Бұл жоспардың орындалуы қиын нәрсе емес, өйткені оңтүстіктен солтүстік аймақтарға қоныс аударуға ниет білдірушілердің саны артып келеді.

Бірақ, мемлекеттік деңгейде қабылданған бұл бағдарламаның насихатталуы әлсіз. Сонымен қатар, қоныс аударғандардың көтерген мәселелері де ұлғайып келеді. Осы жақында ғана оңтүстіктен қоныс аударғандар өмірімен танысуға барған жастар қозғалысының мүшелері СҚО Аққайың ауданындағы берілген жаңа үйлердің сапасыз екеніне көз жеткізіп, ол туралы БАҚ беттерінде хабарлады. Артынша сол аудан әкіміне қатаң сөгіс беріліп, көшіп барғандардың үйлерін тез арада ретке келтіру тапсырылды [3].

Көші-қонға қатысты мұндай кемшіліктер ҚР Парламенті Сенатының депутаттарына да жетіп, олар Үкімет басшысы А.Маминге депутаттық сауал жолдады. «Әсіресе Қазақстанның Ресеймен шекаралас ауылдарында адам саны күрт кеміген. Тұрғындар санын толтыру проблемасы Қостанай, Павлодар, Шығыс Қазақстан облыстарында да бар. Тіпті Солтүстік Қазақстан облысында 20 жылда 300 жуық мектеп жабылып, бастауыш және орта мектепте оқитындар 8 мыңға азайған. Мектеп ғимараттары аукционға қойылып сатылуда. Соңғы 5 жылда елден 189 765 адам қоныс аударса, 70 933 этникалық қазақ көшіп келді. Айырмашылық 118 832 адамды құрайды. Қазақстаннан шетелге тұрақты тұруға кететіндердің 43,8%-ын 15 пен 34 жасқа дейінгі жастар құрайтындығы аландатады [4].

Халықтың көші-қон көрсеткіштері

	2000	2005	2010	2015	2016	2017	2018	2019
Қазақстан								
Республикасы	-108 307	22 668	15 516	-13	-21	-22	-29	-32 970
Ақмола	-11 874	-265	1	-1 050	-1 593	-2 231	-2 148	-2 801
Ақтөбе	-8 687	1 812	17	-606	-713	-1 071	-1 261	-1 899
Алматы	-6 151	5 682	2 219	1 833	2 210	3 753	542	767
Атырау	-168	2070	1 826	219	238	185	36	-68
Батыс Қазақстан	-7078	735	599	-731	-526	-786	-1 206	-1 606
Жамбыл	-4 959	4 052	57	-434	-626	-479	-449	-946
Қарағанды	-14 827	197	-1 228	-3 874	-5 483	-5 571	-5 255	-5 388
Қостанай	-18 890	-1 794	-1 051	-2 388	-3 692	-4 169	-4 820	-4 665
Қызылорда	-1629	1844	175	-45	-51	-27	-35	-38
Маңғыстау	1163	4679	6 760	2 791	1 381	1 087	1 114	1 965
Павлодар	-15 924	-1 529	-403	-2 966	-3 974	-3 888	-4 173	-5 298
Солтүстік Қазақстан	-6938	1 385	-973	-2 099	-2 533	-2 651	-3 210	-3 660
Түркістан*	12 286	7 586	6 201	593	501	754	336	-24
Шығыс Қазақстан	-10 153	-4 889	231	-3 511	-3 712	-4 306	-5 582	-6 515
Нұр-Сұлтан қаласы	-6406	-462	715	-25	-636	-926	-1 276	-1 068
Алматы қаласы	-8 072	1 565	370	-1 173	-1 936	-1 804	-2 096	-2 219
Шымкент қаласы	-	-	-	-	-	-	362	493

Сыртқы көші қонның санын азайту үшін ішкі көші қон үдерісіндегі еңбек теңгерімін тұрақты және тиімді қалпын сақтау маңызды. Ел аумағының біртұтастығы үшін оңтүстіктен солтүстік аймақтарға бағытталған көші-қон үрдісін жалғастыру керек деп санаймыз» – делінген сенаторлар сауалында [5].

Ал сенатор А.Қапбарова жариялаған сауалда халықты оңтүстік өңірлерден солтүстікке қоныс аудару кезінде туындайтын мынадай негізгі мәселелерді шешу қажеттігі айтылған:

Бірінші тұрғын үй мәселесінің түпкілікті шешілмеуі. Солтүстік Қазақстан облысында тұрғын үй салу бойынша пилоттық жобаны іске асыруда оң нәтиже бар болғанымен, ол жеткіліксіз. Қоныс аударушылар үшін мемлекет беретін үйлердің көпшілігі қазіргі заманғы өмір сүру стандарттарына, санитарлық нормаларға сәйкес келмейді, кейбір үйлер, апатты жағдайда тұр. Берілген үйлердің бір бөлігі физикалық тұрғыдан тозған, бұл қалыпты, жайлы өмір сүруге мүмкіндік бермейді.

Екіншіден, тұрақты жұмыс орнының болмауы. Еңбекке қабілетті қоныс аударушылардың біраз бөлігі тұрақты жұмысқа орналаспаған. Қоныс аударушылар жақсы табыс табу мақсатында бір ауылдан екінші ауылға «көшіп» жүретін жағдайлар да сирек емес.

Үшіншіден Климатқа бейімделудегі қиындықтар. Солтүстік пен оңтүстіктің климаттық жағдайындағы күрт айырмашылықтар қоныс аударушылардың бейімделу процесін қиындатады, бұл қоныс аударушылар үшін субсидиялар мен жеңілдіктерді есептеу кезінде ескерілуі қажет. Нәтижесінде кейбір қоныс аударғандар кері қайтуда.

Төртіншіден, қоныс аударушылардың кәсіпкерлік қызметпен айналысуға қолдау көрсетудің кейбір тетіктерінің жеткіліксіздігі. «Бизнес-Бастау» бағдарламасының бағыты шағын бизнестің (олар үшін ауыл шаруашылығы саласында болғаны дұрыс) басталуымен емес, формальды түрде сертификат алумен аяқталады. Қоныс аударушыларда несие алу үшін кепіл мүлкінің болмауы. Мәселен, қоныс аударушылардың 2018 жылы 5,6%, 2019 жылы 4,1%, 2020 жылы 2,9 пайызына ғана кәсіпкерлік қызметпен айналысуына қолдау көрсетілген [6].

Осы проблемаларды көтерген сенаторлар бұл мәселелердің туындауына себеп болған факторлар мен оларды шешу жолдарын да атап көрсеткен.

Еңбекке қабілетті қоныс аударушының тұрақты жұмыс таппауына солтүстіктегі жұмыс нарығының зерттелмеуі себеп. Нақты айтсақ, көші-қон процестерінің жалпы ұлттық экономиканың дамуына, атап айтқанда аграрлық секторға әсері зерттелмеген күйінде қалып отыр. Себебі Оңтүстік өңір тұрғындардың көп бөлігі ауыл шаруашылығында (мал шаруашылығы, егіншілік, бау-бақша өсіру, көкөніс өсіру және т.б.), құрылыста, қызмет көрсету саласында жұмыс істеуге бағдарланғаны ескерілмеген. Ал, Солтүстік Қазақстан облысының аудандарында дәрігерлер, мұғалімдер, ветеринариялық дәрігерлер және басқа да техникалық мамандықтар сұранысқа ие.

Сонымен бірге жұмыс күші артық өңірлерден жұмыс күші тапшы өңірлерге ерікті түрде қоныс аудару бағдарламасын іске асыру нәтижелері туралы деректердің жеткіліксіздігі. Халықтың жұмыс күші артық өңірлерінен жұмыс күші тапшы өңірлеріне ерікті түрде көшуінің тиімділігіне қатысты терең және ауқымды зерттеулердің болмауы бұл процестің тиімділігін төмендетеді.

Депутаттар сауалына жауап қайтарған Үкімет басшысының айтуынша, оңтүстіктен солтүстік өңірлерге қоныс аударушыларға мемлекеттік қолдау шаралары туралы толық ақпаратты қамтитын ақпараттық ресурс құру жұмыстары басталған. Биыл құрылатын электронды ресурс электрондық еңбек биржасы (enbek.kz) базасында орналасады. Осы ақпараттық ресурс бұл мемлекеттік бағдарламаның насихатталуы әлсіз деген тезисті де жоққа шығаруға атсалыспақ. Бұл электронды ресурс бір жағынан «Бір терезе» қағидаты бойынша қоныс аударушылар туралы деректердің бірыңғай автоматтандырылған ақпарат жүйесін енгізу қажет» – деген депутаттар ұсынысына да сай келіп тұр.

Депутаттар өз сауалына қоса ұсынған тағы бір шешім – жұмыс күші тапшы өңірлерге Қазақстан азаматтарының ерікті түрде қоныс аударуы үшін қосымша ынталандыру шараларын енгізу еді. Бұған орай, Мемлекет басшысының тапсырмасына сәйкес, көшуге ынталандыруды күшейту үшін биылдан бастап субсидияның мөлшерін 35 АЕК-тен 70 АЕК-ке дейін арттыру көзделіп отыр, яғни көшуге берілетін бұған дейінгі 102 095 теңгелік біржолғы төлем енді екі есеге өседі [7].

Қоныс аударушылар үшін тұрғын үй берудің нақты тетігін пысықтау қажеттігі солтүстікке көшетіндер саны көбейген сайын белгілі бола бастады. Сондықтан Солтүстік Қазақстан облысында пилоттық режимде арнайы ішкі қоныс аударушылар үшін тұрғын үй салу бойынша жоба іске қосылды, оның шеңберінде 428 тұрғын үй салынып, бүгінгі күні 428 отбасы немесе 1 969 адам қоныстанған. Яғни қоныс аударушылар арнайы бөлінген қаржыға үй сатып алып не үйді жалға алып жаңа жерде өмір сүруді бастағаннан гөрі, келушілер үшін жаңадан үй салу тиімділігі байқалды. Сол себепті биылдан бастап,

жалға берілетін қолжетімді тұрғын үйлер салудың осы тәжірибесі барлық қабылдау өңірлеріне таратылды.

Қорытынды. Биыл қабылдау өңірлеріне тағы екі облыс – Ақмола және Қарағанды өңірлері қосылды. Ал қоныс аударушылардың шығу өңірлері Алматы қаласымен толықты. Мұның бәрі ерікті қоныс аударуға қатысқысы келетін азаматтарды кеңінен қамту үшін жасалған жұмыстар.

Дегенмен қоныстандырудың арнайы Мемлекеттік немесе өңірлік бағдарламасын әзірлеу керек. Өйткені, қазіргі оңтүстік аймақтардан солтүстік өңірлерге халықты көшіру процесі «Еңбек» нәтижелі жұмыспен қамту бағдарламасының» бір бөлігі ғана. Бұл бағдарлама қоныстандыру барысында туындайтын мәселелердің барлығын қамтымайды, яғни көші-қон барысында орын алатын сұрақтарға қажетті шамада жауап бере алмайды.

Осы мақалада көтерілген тақырыбымызға орай айтылатын басты ой – солтүстік өңірді жұмыс күшімен қамтып, елдімекендерді тұрғындармен толтыру жұмыстары басталды. Бұл процестің тоқтаусыз жүруіне мемлекет те, оның тұрғындары – халық та мүдделі болуы керек. Осы көші-қонның қалай басталып, қалай жалғасатынын реттеп отыру үшін қабылданған «ҚР көші-қон саясатының 2017-2021 жылдарға арналған тұжырымдамасын және ҚР көші-қон саясатының 2017-2021 жылдарға арналған тұжырымдамасын іске асыру жөніндегі іс-шаралар жоспарын бекіту туралы» ҚР Үкіметінің 29.09.2017 ж. № 602 қаулысының қалай орындалғанын биыл қорытындылаймыз [8]. Кез-келген істің нәтижесі тек зерттеу арқылы көрінеді. Бұл бағыт та бөлек зерттеуді қажет етіп тұр.

Елдімекендер жағдайын жақсартуға бағытталғандағы бір бастама Үкімет деңгейінде талқыланып келеді. «Ауыл – Ел бесігі» деп аталатын арнайы жобаның әзірленуі мен жүзеге асырылуы бірталай мәселенің оң шешілуіне ықпал етпек. Ұлттық экономика министрлігі 2021 жылы «Өңірлік саясатты, өңірлердің әлеуметтік-экономикалық дамуын сараптамалық-талдамалық сүйемелдеу, өңірлер экономикасының өсу резервтерін анықтау, оның ішінде қалалық және ауылдық елдімекендерде халықтың тұру жайлылығының деңгейін бағалау және мониторингтеу бойынша ұсынымдар әзірлеу» тақырыбында зерттеу жүргізуді жоспарлап отыр [9]. Бұл зерттеудің құрамдас бөліктерінің бірі – елдімекендердің өңірлік стандарттар жүйесінің объектілерімен және қызметтерімен қамтамасыз етілуіне мониторинг жүргізу болып айқындалған. Яғни, мұндай зерттеу нәтижесі – елдімекендердегі өмір сүру стандартын қалыптастыруға сеп болады. Бұл стандарттарды мемлекеттік қолдау арқылы алдымен шекаралық аймақтарда орналасқан елдімекендерге (ауылдарға) қолдану қажет. Өйткені, шекаралық өңірлер Қазақстанның егемендігі мен аумақтық тұтастығының негізі болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. *ҚР Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігі Ұлттық статистика бюросы // 2020. – URL: <https://stat.gov.kz/search>*
2. *Мәуленұлы А. Қаратаудан Қызылжарға ағылған көш // «Qazaq» газеті – №51, 3-бет, 22.12.2020.*
3. *Тұмар А. СҚО әкімі қатаң сөгіс алды // «Түркістан» газеті – №47, 26.11.2020.*
4. *Тлеуова Р. Көбі 15-34 жас аралығында. Сенатор шетелге көшіп жатқандар саны артқанын айтты // Tengrinews интернет порталы – 03.12.2020. – URL: https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/kob-15-34-jas-aralygynda-senator-shetelge-koshp-jatkandar-421969/*
5. *Бұхарқызы Х. Шекарадағы елдің шешілмеген мәселесі не? // Сенатор О.Булавкинаның депутаттық сауалы бойынша: «Шекараралас аумақтарды орнықты әлеуметтік-экономикалық дамыту белдеуін құру туралы» // «Айқын» газеті – №162 (3826), 31.10.2020.*
6. *Дәуітұлы А. Күнгейден теріскейге: көш көлікті ме? // Сенатор А.Қапбарованың депутаттық сауалы бойынша // «Айқын» газеті. – №190 (3854), 25.12.2020.*
7. *Депутаттық сауалдарға жауаптар // Қазақстан Республикасы Парламенті Сенатының ресми интернет-ресурсы. – 05.01.2021, №23//21-9/6925дз. – URL: <http://senate.parlam.kz/kk-KZ/dep-requests/details/2371> – (қаралған күні: 08.01.2021).*
8. *ҚР Үкіметінің 29.09.2017 ж. №602 қаулысы // ҚР көші-қон саясатының 2017-2021 жылдарға арналған тұжырымдамасын және ҚР көші-қон саясатының 2017-2021 жылдарға арналған тұжырымдамасын іске асыру жөніндегі іс-шаралар жоспарын бекіту туралы // [Электрон.ресурс]. – 2020. – URL: <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1700000602> – (қаралған күні: 20.11.2020).*
9. *Нурғалиев Д. // Мамин А.: «Ауыл – Ел бесігі» арнайы жобасының әзірленуі мен жүзеге асырылуы // Приоритеты иммунизации и качества жизни // «Казахстанская правда» газеті – № 74 (29451), 21.04.2021.*

References

1. Natsionalnoe byuro statistiki Agentstva RK po strategicheskomu planirovaniyu i reformam // 2020. – URL: <https://stat.gov.kz/search>
2. Maulenuly A. Pereezd iz Karatau v Kyzyylzhar // gazeta «Qazaq» - #51, str. 3, 22.12.2020.
3. Tumar A. Akim SKO poluchil strogiy vyigovor // gazeta "Turkestan" - #47, 26.11.2020.
4. Tleuova R. Uezzhayuschim - 15-34 goda. Senator soobschil, chto chislo perezzhayuschih za granitsu uvelichilos // internet-portal Tengrinews-03.12.2020. - URL: https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/kob-15-34-jas-aralyigyinda-senator-shetelge-koshp-jatkandar-421969/
5. Buharkyzyi H. Kakie problemy ne reshenyi zhiteley prigranichya? // Po deputatskomu zaprosu senatora O. Bulavkinoy: «O sozdanii poyasa ustoychivogo sotsialno-ekonomicheskogo razvitiya prigranichnyih territoriy» // gazeta «Aykyin» – #162 (3826), 31.10.2020.
6. Dautovich A. Ot yuga k severu: est problemy pereezda? // Po deputatskomu zaprosu senatora A. Kapbarovoy // gazeta «Aykyin». – #190 (3854), 25.12.2020.
7. Otvety na deputatskie zaprosyi // ofitsialnyiy internet-resurs Senata Parlamenta Respubliki Kazahstan. - 05.01.2021, #23//21-9/6925dz. - URL: <http://senate.parlam.kz/kk-KZ/dep-requests/details/2371> - (data obrascheniya: 08.01.2021).
8. Postanovlenie Pravitelstva RK ot 29.09.2017 g. #602 // Ob utverzhdenii Kontseptsii migratsionnoy politiki RK na 2017-2021 godyi i plana meropriyatiy po realizatsii Kontseptsii migratsionnoy politiki RK na 2017-2021 godyi // [Elektron.resurs]. - 2020. - URL: <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1700000602> - (data obrascheniya: 20.11.2020).
9. Nurgaliev D. // Mamin A.: razrabotka i realizatsiya spetsproekta «Auyil-El besIgI» // Prioritetyi immunizatsii i kachestva zhizni // gazeta «Kazahstanskaya pravda» – # 74 (29451), 21.04.2021.